

MUZEOLOGIJA – PODUČAVATI TEORIJU I PRAKSU, ISKUSTVO SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Darko BABIĆ
(Sveučilište u Zagrebu)

Uvod

Studijski program muzeologije i upravljanja baštinom organiziran na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu u 2014. godini slavi osobiti jubilej, 30 godina postojanja. Nadasve cinična primjedba o izlišnosti znanosti koja bi se tim područjem bavila danas, uzimajući u obzir ne samo broj sveučilišta i inih mjesta na kojima se određeno znanje iz područja može steći već vrlo često i frenetičnu opsjednutost koja se vezuju uz ovaj termin posebno pri metodama upotrebe ukazuju da je baka vjerojatno ironično, uzvratila udarac. Rezultat je da nas danas uopće ne iznenađuje kada se mnoge (tradicionalne) znanstvene discipline smatraju pozvane, ili prozване dati prilogom tom izučavanju, obogaćujući i nadograđujući tako korpus znanja koji je primarno nastao upravo uz muzeologiju, i prošireno studije baštine. Zajtjevi današnjeg društva za utilitarnošću baš svake ljudske djelatnosti, što je naravno samo za sebe predmet posebne diskusije, svakako je s jedne strane utjecalo u ovom pravcu. S druge reformirajući se tokom vremena muzeologija je mijenjala i sebe, ali i nas same uključujući i naš odnos prema stvarnosti koja nas okružuje. Ta neobična muzealnost ili fenomen baštine kao “specifičan odnos čovjeka sa stvarnošću, odnos koji je istovremeno spoznavanje i vrijednosno prosuđivanje” njeno je polje izučavanja, a tako definirana muzealnost u francuskom

jeziku u potpunosti se podudara s konceptom baštine. Nije bez razloga ovdje još jednom naglasiti da nas upotreba riječi muzeja ne smije zavesti. Muzeologija se doista bavi (i) muzejima, no njeno područje interesa kako je to argumentirao Peter van Mensch nije sama ustanova već institucija pri čemu termin muzej “kao strukturalistička kategorija (društveni sustav) ima znatno širi raspon nego kada se primjenjuje kao povijesno i društveno-kulturalno određena ustanova”. Uostalom jedino je iz takve perspektive moguće shvatiti i ICOM-ovu proširenu, makar nikad dovoljno uključivu definiciju muzeja. A takvo poimanje otvara nam cijeli dijapazon tema odnosa čovjeka sa stvarnošću - od onih iz rakursa proizvodnje kulture ili pak odnosa moći, preko analiza stvaranja prikaza i njegove recepcije (npr. nacionalnog ili bilo kojeg drugog nadnacionalnog ili lokalnog identiteta). Kao uostalom i koncept materijalnosti ili ključni izazov svake komunikacije i interpretaciju. Termini i područja nove muzeologije, ekomuzeologije, društvene muzeologije, muzeologije zajednice ili participativne muzeologije s pripadajućim formama kao što je npr. *inreach* nasuprot *outreach* pristupu stvaraju dodatne izazove i upotpunjuju tako kompleksnost muzeologije kao izričito interdisciplinarnog područja. To je i opsežno područje zaštite, kao i dokumentacije koja se razvojem tehnologije značajno mijenja do neslućenih dimenzija virtualnih prostora i društvene participacije.

Jasno distanciranje neprofitnih i profitnih aktivnosti, te procjena i odabir adekvatnog postaje sve teže posebice u nužnosti suradnje s izričito komercijalnim sektorima, poput turizma na primjer. Koji istovremeno i sam stvara neka rješenja, od održivog do mnogih drugih specijaliziranih oblika. Može li nam tu pomoći markiranje i koja je uostalom razlika između kreiranja marke (branding) i kreiranja identiteta (možda identitying)? Kako osigurati sredstva za redovite aktivnosti ili posebni projekt, funkcionirati u timu ili ga čak formirati i njime rukovoditi? Pred tako postavljenim izazovima kvalitetni oblici upravljanja i npr. tehnike marketinga postaju izuzetno vrijedna znanja. Konačno spomenimo da sam predmet i zbirku nismo zaboravili, nju naprosto podrazumijevamo unutar gotovo svakog elementa kojeg smo netom naveli. Ova (krajnje nepotpuna) lista dilema i izazova današnjice samo donekle pojašnjava koliko se područje koje pokriva muzeološko-baštinsko obrazovanje proširilo, koliko je porasla njegova važnost i konačno zašto je teško zamisliti da budući profesionalci znanje koje im je potrebno usvoje isključivo kroz neki budući praktični rad.

Iskustvo muzeologije Sveučilišta u Zagrebu

Organizirano školovanje za muzejsku profesiju ima zavidnu tradiciju. Najstarija muzeološka visoka škola koja djeluje i danas, L'École du Louvre utemeljena je 1882. god. u Parizu. Prva pak sveučilišna Katedra za muzeologiju osnovana je 1922. god. na Sveučilištu u Brnu gdje su se redovita predavanja održavala do 1939., te nakon drugog svjetskog rata od 1946. do 1948. godine. Kasnije, 1963. godine na istom je sveučilištu osnovan muzeološki odsjek. Prvi tečajevi iz muzeologije u Americi održavaju se od 1923., u Engleskoj od 1932. kada i u Portugalu kreće sveučilišni studij

za kustose umjetničkih muzeja. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu još davne 1946. g. uvodi se nastavni predmet Muzeologija za studente povijesti umjetnosti i arheologije, a 1966. započinje poslijediplomski studij muzeologije u isto vrijeme kada se i osniva danas jedan od najprestižnijih Odsjeka za muzejske studije u svijetu, u Leicesteru u Velikoj Britaniji. Stoga se Hrvatska pored Francuske, Češke, Portugala, Engleske i Njemačke može uvrstiti među zemlje s iznimnom tradicijom studija muzeologije. Godine 1984. utemeljena je Katedra za muzeologiju pri Odsjeku za informacijske znanosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a 1986. godine upisana i prva generacija studenata na studijski program muzeologije na kojem su se tokom narednih dva desetljeća obrazovali polaznici zainteresirani za rad unutar muzejske profesije, a u ovom trećem i oni za muzejsku i baštinsku profesiju. Iako se sam naziv studija do 2006. nije mijenjao promjene koje su se dešavale na teorijskoj i praktičnoj razini bile su uključene redefiniranjem sadržaja postojećih kolegija, odnosno uvođenjem novih. Kao studijski smjer unutar Odsjeka za informacijske znanosti njegova struktura slijedila je logiku razvijanja muzeologije kao grane unutar znanstvenog polja informacijskih znanosti. Na izvedbenoj razini to je značilo usvajanja zajedničke temeljne jezgre informacijskih znanosti unutar prve dvije godine studija, kojoj je na trećoj i četvrtoj slijedio studijski smjer muzeologije kojeg su formirali kolegiji zajedničkih programskih osnova informacijskih znanosti istovjetni svim tada postojećim studijskim smjerovima i specifični kolegiji koji su pokrivali područja povijesne, teorijske i primijenjene muzeološke razine. Takav četverogodišnji dodiplomski dvopredmetni studij upisivalo je u prosjeku godišnje do petnaestak redovitih studenata. Istovremeno studentima svih ostalih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu od 1988. god. otvorena je mogućnost upisa na dopunski dvogodišnji muzeološki studijski program koji je

podrazumijevao usvajanje znanja isključivo muzeološke razine, a njihov završetak studija bio je uvjetovan izradom diplomske radnje opsegom istovjetne kao u slučaju redovitih studenata, ali i prethodnim završetkom matičnog studija. Dopunski program upisivalo je u zadnjim godinama izvođenja oko desetak polaznika godišnje. U takvoj strukturi daljnji nastavak studija bio je moguć unutar poslijediplomskog studija informacijskih znanosti koji je uključivao daljnji razvoj istraživačkih vještina i provođenje samostalnog istraživanja rada unutar specifičnih aspekata muzeološke teorije i prakse, a završavao je izradom magistarske radnje, odnosno u nastavku doktorske disertacije.

Značajne promjene, odnosno strukturalno rekonceptualiziranje samog studija koje se dogodilo početkom dvadeset i prvog stoljeća bile su potaknule s jedne strane novim potrebama, ali i stanovitim administrativnim zahtjevima. Naime, prepoznavanje potreba izgradnje i učvršćivanja intelektualnih, društvenih, znanstvenih, kulturnih i tehnoloških dimenzija u pravcu stvaranja utjecajnije Europe u novom svjetskom poretku paralelno s realiziranim i planiranim procesima eurointegracija u području obrazovanja rezultirali su zajedničkom deklaracijom europskih ministara obrazovanja potpisanoj u Bologni 1999. godine, dokumentu poznatijem kao Bolonjska deklaracija. Nadovezujući se na Sorbonsku deklaraciju iz 1998. koja je definirala središnju ulogu sveučilišta u razvijanju kulturnih dimenzija Europe Bolonjska je deklaracija odredila i operativne ciljeve koje je potrebno ostvariti unutar jednog desetljeća. Oni idu u pravcu prihvaćanja prepoznatljivih i usporedivih stupnjeva uključujući uvođenje dodatka diplomu (tj. opisnog dijela unutar diplome) kako bi se sustavno promicalo zapošljavanje europskih građana i međunarodna konkurentnost europskog sustava visokog obrazovanja, te usvajanje sustava temeljenog na dva glavna ciklusa: dodiplomskom i

diplomskom, pri čemu je prvi stupanj koji traje najmanje tri godine uvjet za upis narednog. Na istom tragu je i uvođenje sistema bodova (ECTS) koji mogu sukladno propisima biti ostvareni i izvan matičnog visokoškolskog obrazovnog programa, te promicanje mobilnosti kako studenata tako i nastavnog osoblja.

Oslanjajući se na spoznaje u području informacijsko-komunikacijskih znanosti i trenutne analize tržišta rada opći plan i program studija imao je za cilj pripremiti studente za rad u raznorodnim kulturnim, informacijsko-komunikacijskim i obrazovnim institucijama, te tvrtkama koje imaju potrebu za informacijsko-komunikacijskim stručnjacima. Na preddiplomskoj razini ovaj cilj se ostvaruje zajedničkim predmetima informacijskih znanosti u kombinaciji s nizom specijalističkih predmeta koji studenti odabiru prema svojim afinitetima i u dogovoru s mentorom-voditeljem. Baštinski je diskurs u ove tri godine zastupljen sa šest kolegija: Baštinske institucije na prvoj, Opća teorija baštine i Uvod u muzeologiju na drugoj, te Osnove upravljanja muzejskim zbirkama, Dokumentacija u muzejima i Osnove zaštite muzejskih zbirki na trećoj godina. Student nakon tri godine i obvezne izrade završnog rada stječe stupanj sveučilišnog prvostupnika (baccalaureus) informacijskih znanosti, dok se iz dodatka diplome može utvrditi osposobljenost za određeno područje.

Završetkom preddiplomskog studija studenti dobivaju mogućnost upisa na diplomske studije, no sada u potpuno ravnopravnom odnosu sa svim studentima koji su završili preddiplomsku razinu na bilo kojem komplementarnom sveučilišnom programu u Hrvatskoj ili u inozemstvu koji je akreditiran s 180 ECTS bodova. Na ovaj način (novi) studij muzeologije i upravljanja baštinom objedinjuje nekadašnji redoviti četverogodišnji i dopunski dvogodišnji studij i

postaje u potpunosti otvoren svima zainteresiranim za obrazovanje u navedenom području. Novim ustrojem studij je moguće pohađati kao jednopredmetni (ukupne vrijednosti 120 ECTS bodova) ili dvopredmetni (60 ECTS bodova) pri čemu u oba slučaja kroz obavezne predmete studenti savladavaju sve muzeološko-baštinske razine, dok studenti jednopredmetnog studija bodovnu razliku ostvaraju pohađajući izborne kolegije sukladno interesima i na osnovu preporuke mentora. Izborne kolegije formira ponuda ostalih studijskih programa Odsjeka za informacijske znanosti, drugih Odsjeka na razini Filozofskog fakulteta odnosno Sveučilišta u Zagrebu a, sukladno Bolonjskoj deklaraciji moguće je pohađanje i kolegija drugih sveučilišta u zemlji ili inozemstvu. Takvom strukturom novi studij otvara mogućnosti s jedne strane paralelnog studiranja komplementarnih programa iz ponude Filozofskog fakulteta u Zagrebu (kao dvopredmetne kombinaciji s npr. arheologijom, etnologijom, povijesti umjetnosti, povijesti...), ali isto tako i mogućnost nadogradnje stečenog znanja određene matične discipline sa znanjima muzeologije i onih koji proizlaze iz sintagme upravljanja baštinom. Tokom izrade novog studija razmatrana je i mogućnost jednogodišnjeg muzeološkog specijalističkog studija (u vrijednosti 60 ECTS bodova) koji bi vodio do certifikata o završetku programa, no on do sada nije realiziran s obzirom na stanovite administrativne poteškoće i nedorečenosti.

Izvedba studijskog programa

Samo planiranje i oblikovanje sadržaja novog studijskog programa muzeologije i upravljanja baštinom se u značajnim crtama oslanjalo na pozitivna iskustva dotadašnjeg studija, a dodatno se vodilo računa s jedne strane o potrebi usklađenosti programa sa suvremenim svjetskim

trendovima u području muzeološkog obrazovanja, a s druge se posebna pažnja posvetila specifičnim potrebama lokalne/regionalne sredine. U kontekst ovog vrijedi napomenuti da su tokom planiranja i izrade novog studijskog programa poštivane Smjernice za razvoj programa za obrazovanje muzejskih profesionalaca, te iskustva najvažnijih sličnih studija u Europi (Odjel za muzejske studije Sveučilišta u Leicesteru; Odjel za kulturnu politiku i upravljanje Londonskog gradskog sveučilišta; Reinwardt akademija za kulturnu baštinu iz Amsterdama).

Novi izazovi i dileme unutar rastućeg područja izučavanja fenomena sažeto ilustrirani u uvodnom dijelu, nužna multidisciplinarnost tokom procesa obrazovanja, te interdisciplinarni karakter same muzeologije kao znanosti sustavna su obilježja ovog programa kojim se sa sveučilišne razine nastoji dati kvalitetna potpora u pravcu učvršćivanja danas evidentno proširene struke, odnosno formiranju jasne i prepoznatljive profesije.

Odavno je jasno da preduvjet uvažavanja bilo koje profesije podrazumijeva i ekskluzivnost profesionalnog školovanja na sveučilišnoj razini, te je danas sve manje onih koje još uvijek treba podsjećati da "moraju odlučiti da li su oni etnolozi, povjesničari umjetnosti ili arheolozi (spomenimo tek humanističke znanosti) kojima se dogodilo da rade u muzeju ili su pak muzeolozi koji upotrebljavaju temeljne znanstvene discipline kako bi oblikovali i proširili poruke i znanje koje se javljaju kao rezultat različitih komunikacijskih procesa...". Proširenje fokusa, te eksponencijalni rasti interesa za cjeloviti korpus baštine i za mogućnosti njene raznovrsne upotrebe u suvremenom društvu i od strane profesionalaca i profesija koje tradicionalno nisu bile involvirane i zainteresirane za ovo područje stvara dodatnu kompetitivnost, te će ovaj postupak zasigurno i ubrzati.

Adresirajući upravo te i takve potrebe studij muzeologije i upravljanja baštinom u svom programskom dokumentu definira i kompetencije koje polaznicu stječu završetkom studija koji između ostalog uključuju i:

- sposobnost primjene teorijskih uporišta muzeologije u praksi;
- sposobnost za samostalno istraživanje u području muzeologije i teorije baštine;
- sposobnost upravljanja predmetima i informacijama o baštini;
- sposobnost planiranja, organiziranja i osnovnog oblikovanja različitih načina komuniciranja u muzeju ili srodnim ustanovama (muzeološkim institucijama);
- sposobnost osnovnog upravljanja na svim razinama;
- sposobnost osnovnog planiranja i razvijanja marketinške djelatnosti i svih resursa muzeja i srodnih ustanova (muzeološko-baštinskih institucija);
- sposobnost vođenja ravnopravnog dijaloga s gospodarskim subjektima, posebice turističkim sektorom.

Reformirani studijski programi daju osjetno veći naglasak na aktivno uključivanje studenata u realizaciji nastave. Iako predavanja ostaju važan dio prijenosa znanja ona sve manje zadržavaju tradicionalnu ex cathedra formu, dok su paralelno s njima i u ravnopravnom omjeru u opsegu sati unutar novog studijskog programa predviđeni seminarska nastava i vježbe.

Na taj se način kod mladih ljudi istovremeno s usvajanjem znanja stimulira i razvija mogućnost refleksivnog razmišljanja, te kritičke analize izučavanog. Povrh toga tokom dvije godine studija polaznici su obavezni izraditi

nekoliko samostalnih seminarskih radova, a predviđena je i mogućnost njihovog sudjelovanja u znanstvenim i stručnim istraživačkim projektima koje se provede na Odsjeku kao i sudjelovanja u mini projektnim ciklusima s ciljem stjecanja danas nužno potrebnih znanja i vještina upravljanja projektima.

Umjesto zaključka

Uzimajući u obzir definirane ciljeve, te do sada ostvarene rezultate možemo s pravom smatrati da dvogodišnji diplomski studij muzeologije i upravljanja baštinom na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu sa sadržajne strane kvalitativno odgovara rastućem, interdisciplinarnom području koji obuhvaćaju termin muzeologija i sintagma upravljanja baštinom, te time uspješno odgovara povećanom rastu zainteresiranih dionika za navedena područja što u konačnici rezultira i novom generacijom mladih stručnjaka osposobljenih za rad kako u samim muzejima i inim baštinskim institucijama, tako i na mnogim propulzivnim poslovima gdje su potrebni stručnjaci za komunikaciju i upravljanje vrijednostima baštine - od području kulture, preko turizma do drugih relevantnih gospodarskih grana. Definiran kao otvoreni sustav ovakav studijski uključuje redovitu unutarnju i vanjsku evaluaciju, te podrazumijeva kontinuiranu reviziju.

U dinamičnom svijetu u kojem živimo i koji zahtijeva brzu i adekvatnu reakciju to je vjerujemo najbolji način na koji će se na obostranu korist razvijati kompleksni muzeološko/baštinski sustav i praktični rad koji iz njege proizlazi, te istovremeno stalno usavršavati sustav obrazovanja koji mu s obzirom na sve kompleksnije okolnosti i zadatke danas nužno mora prethoditi.

Predmet	7. semestar	8. semestar
Muzejske zbirke	p1s1	
Zaštita muzejskih zbirki	p1s1	
Dokumentacija u muzejima II	p1v1	
Osnove baštinske komunikacije	p1s1	
Baština i razvoj		p2s2
Virtualni muzej		p1s1
Muzejske izložbe		p1s1
Interpretacija baštine		p1s1
Muzejska edukacija		p1s1

Predmet	9. semestar	10. semestar
Marketing baštine	p2s2	
Upravljanje u muzejima	p1s1	
Upravljanje baštinom	p2s2	
Kulturni turizam		p1s1
Arhitektura muzeja		p1s1
Izborni predmeti		
Praksa		(120/60 sati)**
Završni diplomski rad		

Dodatak. Hodogram diplomskog studija muzeologije i upravljanja baštinom (ključni kolegiji) IV godina (VII i VIII semestar)

*** minimalno 120 sati jednopredmetni studij, 60 sati dvopredmetni.*

BIBLIOGRAFIJA

BABIĆ D. (2009), O muzeologiji, novoj muzeologiji i znanosti o baštini. U: Vujić, Ž.; Špikić, M. (ur.). *Ivi Maroeviću baštinici u spomen*. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2009, 43-60.

GOB A., DROUGUET, N. (2007), *Muzeologija: povijest, razvitak, izazovi današnjice*. Zagreb: Izdanja Antibarbarus, 2007.

MAROEVIĆ I. (1993), *Uvod u muzeologiju*. Zavod za informacijske studije, Zagreb 1993.

MAROEVIĆ I. (2002). Upravljanje promjenama: novi teoretski pristupi muzejskoj praksi. *Informatica Museologica* 33, 1-2, 2002, 73-77.

MAROEVIĆ I. (2004), *Baštinom u svijet: muzeološke teme, zaštitna spomenika, arhitektura*. Matica hrvatska, Ogranak Petrinja, 2004.

WASHBURN W. E. (1967), Grandmotherology and museology. *Curator* 10, 1, 1967, 43-48.